

ՓԱՆՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԻՆՏԵԳՐՄԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՆՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

Տեղական ինտեգրումը կարելի է դիտարկել որպես փախստականների հիմնախնդրի լուծման առավել արդյունավետ միջոցը հատկապես այն դեպքերում, երբ փախստականի կարգավիճակ ունեցող անձը երկար ժամանակահատվածով շարունակում է գտնվել ընդունող երկրի սահմաններում:

Տեղական ինտեգրումը՝ որպես փախստականների հիմնախնդրի լուծման երկարաժամկետ լուծումներից մեկը, ներառում է երեք տարր: Նախևառաջ, այն իրավական պրոցես է, ըստ որի փախստականները մի շարք իրավունքներ են ձեռք բերում ապաստանի երկրում: Այնուհետև, այն հյուրընկալող երկրի կենսամակարդակին և բարեկեցությանը համապատասխան միջոցների ապահովմանն ուղղված տնտեսական պրոցես է: Եվ, ի վերջո, այն սոցիալական և մշակութային պրոցես է, որը հնարավորություն է տալիս փախստականներին իրենց աջակցությունը ցուցաբերել ընդունող երկրի սոցիալական կյանքին և ապրել առանց վախի ու խտրականության²: Ավելի նեղ իմաստով տեղական ինտեգրումը դիտարկելու դեպքում այն ընկալվում է որպես մի գործընթաց, որը երկարաժամկետ լուծում կարող է դառնալ միայն այն դեպքում, երբ փախստականը ձեռք է բերում ընդունող երկրի քաղաքացիությունը³:

Տեղական ինտեգրումը երկուստեք բավականին մեծ հնարավորություններ է ստեղծում և՛ փախստականների, և՛ ընդունող պետության բնակչության համար: Փախստականները նոր աշխատուժ

---

¹ ԵՊՀ Եվրոպական և միջազգային իրավունքի ամբիոնի հայցորդ, դասախոս, գիտ. դեկավար՝ իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Վ.Վ. Քոչարյան:

² St' u Crisp, J. 'The local integration and local settlement of refugees: a conceptual and historical analysis', *New Issues in Refugee Research*, Working Paper No.102, 2004, (UNHCR: Geneva), p. 4

³ Նույն տեղում, p. 5

են հանդիսանում իրենց համապատասխան հմտություններով, որոնք կարող են կիրառվել ընդունող պետության կողմից իր սակավ բնակեցված տարածքները զարգացնելու համար: Փախստականների առկայությունը կարող է ընդունող երկրի համար երկարաժամկետ օտարերկրյա ներդրումներ ունենալու պատճառ հանդիսանալ: Այն կարող է ընդունող կառավարություններին միջազգային հեղինակություն բերել՝ ամրապնդելով նրանց՝ միջազգային հանրության պատասխանատու անդամ լինելու կարգավիճակը: Այսինքն՝ քաղաքական նկատառումները, կապված փախստականների ընդունման հետ, ևս չպետք է անտեսվեն:

Այնուամենայնիվ, փախստականների առկայությունը մեծացնում է մրցակցությունը տարածքի և աշխատանքի համար, ինչպես նաև ավելացնում է ճնշումը ճանապարհների, դպրոցների, հիվանդանոցների և այլ ենթակառուցվածքների վրա, այդ պատճառով էլ երբեմն փախստականների ինտեգրումը հանդիպում է կառավարությունների կողմից ոչ այնքան բարեդրացիական վերաբերմունքին: Բացի այդ շատ դժվար է փախստականների հիմնախնդրի լուծման համար կիրառել տեղական ինտեգրումը, եթե փախստականը անդադար իր մտքում պահում է տուն վերադառնալու փափագը:

Չնայած տեղական ինտեգրումը ոչ միանշանակ է ընդունվում և ողջունվում կառավարությունների կողմից, այնուամենայնիվ, փաստացիորեն, իշխանությունները, հաճախ համապատասխան ծրագրեր ընդունելով, *de facto* ճանաչում են փախստականների ինտեգրումը: Օրինակ, Շվեդիան, որը համարվում է ներգաղթյալների ինտեգրման և նրանց նկատմամբ կիրառվող քաղաքականության առավել դրական և արդյունավետ փորձ ունեցող պետությունը¹: Վերջինիս ինտեգրացիոն քաղաքականության հիմնական շեշտադրումն արված է պետության բարեկեցության վրա, որի պայմաններում ինտեգրման հիմնական նպատակը ներգաղթյալների և

---

¹ Տե՛ս Migrant Integration Policy Index MIPEX 2007 կողմից այս թեմայով կայացրած վերջին հետազոտությունների արդյունքում Շվեդիան է գլխավորում վարկանիշային աղյուսակը՝ ետևում թողնելով բազմամշակութային համարվող Կանադան, տես նաև՝ <http://www.mipex.eu>

տեղի բնակչության կենսամակարդակների հավասարեցումն է: Ղանիայի ներկայիս ինտեգրացիոն քաղաքականության հիմքն է հանդիսանում 1999թ. ընդունված «Ինտեգրացիայի մասին» օրենքը, որը երկիր ժամանած բոլոր անձանց նկատմամբ ինտեգրացիոն միջոցառումների իրականացման երաշխիքն է: Բոլոր ներգաղթյալների նկատմամբ երկիր ժամանելու պահից տարածվում է 3-ամյա ինտեգրացիոն ծրագիրն անցնելու պարտականությունը: Ինտեգրացիոն միջոցառումների (կացարանի ապահովումը, նոր միջավայրին հարմարվելու ծրագրի մշակումն ու իրագործումը, սոցիալական նպաստների և փոխհատուցումների վճարումը) իրականացման պարտականությունը դրված է Ղանիայի տեղական ինքնակառավարման մարմինների վրա: Ընդ որում, օրենքի լրացված տարբերակը, որն ընդունվել է 2003թ., ինտեգրացիոն ծրագրի դրույթները տարածում է նաև ապաստան հայցողների վրա՝ ի տարբերություն 1999թ. օրենքի տարբերակի¹:

Ընդունող երկրի բնակչության և փախստականների լեզվական, էթնիկ և մշակութային նմանությունների աստիճանը հատկապես կարևոր գործոն է տեղական ինտեգրման պրոցեսը նախաձեռնելու համար: Չնայած նրան, որ մշակութային նմանությունները, անկասկած, ավելի արդյունավետ են դարձնում ինտեգրման պրոցեսը, այնուամենայնիվ փախստականի ազգային պատկանելիությունը չպետք է կանխատեսի նրա նկատմամբ կիրառվող երկարաժամկետ լուծումը: Այնուամենայնիվ, հասարակության մեջ փախստականների ինտեգրման արդյունավետ գործընթացը նախ և առաջ և անմիջականորեն կապված է երկրում առկա իրավական միջավայրի հետ:

Իր անկախությունից ի վեր Հայաստանի Հանրապետությունը միջազգային և եվրոպական կառույցներին միանալու և միջազգային հանրության լիիրավ անդամ դառնալու համար վավերացրեց մի շարք միջազգային պայմանագրեր և ստանձնեց պարտավորություն՝ կյանքի կոչելու դրանցով սահմանված դրույթները՝ ապահովելու

---

¹ St' u Policies on integration and diversity in some OSCE participating States. An exploratory study prepared by the Migration Policy Group, MPG & OSCE, Brussels, 2006, 90 p.

լով ազգային օրենսդրությամբ նախատեսված պատշաճ մեխանիզմները:

Այսպես, Հայաստանի Հանրապետությունը 1993թ.-ի հոկտեմբերի 4-ին միացավ 1951թ.-ի Փախստականների կարգավիճակի մասին Կոնվենցիային, իսկ հուլիսի 6-ին միացավ 1967թ.-ի Արձանագրությանը և այդ ակտերի դրույթներն այնուհետև արտացոլեց իր ազգային օրենսդրության մեջ: Հետագայում, ի լրումն իր կողմից ստանձնած միջազգային պարտավորությունների, 1999թ. ՀՀ Ազգային ժողովն ընդունեց «Փախստականների մասին» օրենքը (լրացումներով և փոփոխություններով 2001, 2002, 2004թթ.): Չնայած այն հանգամանքին, որ սույն օրենքի ընդունումը բավականին առաջադիմական քայլ էր, այնուամենայնիվ առկա էին մի շարք բացեր, որոնք հետագա մշակման ու կատարելագործման կարիք ունեին: Այդ բացերը էական խոչընդոտներ էին ստեղծում ապաստան հայցողների և փախստականների իրավունքների պաշտպանության համար:

ՀՀ օրենսդրության մեջ առկա բացերը վերլուծության ենթարկելու, ներպետական օրենսդրությունը լրացնելու և միջազգային չափանիշներին համապատասխանեցնելու համար 2006թ. ՄԱԿ-ի Փախստականների գծով Գերագույն Հանձնակատարի գրասենյակի և այդ ժամանակ ՀՀ Տարածքային կառավարման նախարարության կազմում գործող դեռևս ՀՀ Միգրացիոն գործակալության (2009թ. նոյեմբերի 18-ի ՀՀ Նախագահի ՆՀ-286-Ն հրամանագրով ՀՀ Տարածքային կառավարման նախարարության համակարգում ստեղծվեց ՀՀ Միգրացիոն պետական ծառայությունը, այսուհետև ՀՀ ՏԿՆ ՄՊԾ) աշխատակիցների հետ համատեղ աշխատանքային խումբ ստեղծվեց, որը լիազորված էր մշակելու «Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ նոր օրենքի նախագիծ: Վերջինս պետք է արտացոլեր Կոնվենցիայից բխող փախստականների պաշտպանության հիմնական սկզբունքները:

Ըստ այդմ էլ 2008թ. նոյեմբերի 27-ին ՀՀ Ազգային ժողովն ընդունեց «Փախստականների և ապաստանի մասին» նոր օրենք, որն ուժի մեջ մտավ 2009թ. հունվարի 24-ին:

2010թ. դեկտեմբերի 30-ին ՀՀ կառավարությունը հավանութ-

յան արժանացրեց ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգը, որը սահմանեց միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության 14 ուղղությունները, դրանցից յուրաքանչյուրի նպատակը, ինչպես նաև այդ նպատակներին հասնելու հիմնական մեխանիզմները և ուղիները: Հայեցակարգը կյանքի կոչելուն ուղղված 2011թ. նոյեմբերի 10-ին ՀՀ կառավարության կողմից թիվ 1593–Ն որոշմամբ հաստատվեց «ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգի իրականացման 2012-2016 թվականների գործողությունների ծրագիրը»: Ծրագրով նախատեսվեցին 147 կոնկրետ գործողություններ/միջոցառումներ, որոնք միտված են ապահովելու միգրացիոն 14 ուղղություններով հայեցակարգում սահմանված նպատակների իրագործումը:

Գործողությունների ծրագրով նախատեսված հիմնախնդիրներից մեկն էլ Հայաստանի Հանրապետությունում ապաստան տրամադրելու համակարգի կատարելագործումը և օտարերկրյա քաղաքացիներին փախստական ճանաչելու դեպքում նրանց՝ ՀՀ հասարակությանն արդյունավետ ինտեգրման ապահովումն է¹:

Հայաստանի Հանրապետությունում այսօր կարելի է տարբերակել փախստականների երկու խումբ՝ էթնիկ հայեր, որոնք հիմնականում եկել են Ադրբեջանից 1988-1992թթ. և Սիրիայից 2012թ., այսպես կոչված *prima facie* փախստականներ և փախստականներ այլ երկրներից, մասնավորապես Իրաքից, Իրանից, Մալիից, Գվինեայից, Կոտ Դ'իվուարայից և այլ երկրներից²:

ՄԱԿ ՓԳՀ-ի հայաստանյան գրասենյակի տեղեկատվության համաձայն՝ 2013թ. հունվար ամսվա դրությամբ ՀՀ-ում գտնվում է

---

¹ Տե՛ս ՀՀ կառավարության 2011թ. նոյեմբերի 10-ի թիվ 1593–Ն որոշման հավելված 1՝ «ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգի իրականացման 2012-2016 թվականների գործողությունների ծրագիր», հիմնախնդիր 9:

² Տե՛ս ՀՀ-ում ապաստան ստանալու խնդրանքով 2012թ-ին ծառայությանն են դիմել 565 օտարերկրյա քաղաքացիներ, որոնցից՝ 494-ը Սիրիայի, իսկ մյուսները հիմնականում Իրաքի, Իրանի, Կոտ դ'իվուարի, Գվինեայի, Թուրքիայի քաղաքացիներ են: Ավելի մանրամասն տես՝ <http://smsmta.am> (դիտվել է 10.08.2013թ.)

շուրջ 19 հզ. փախստական, որից 16 հազարից ավելին էթնիկ հայեր են, ինչպես նաև 3հզ.-ից ավելին՝ ապաստան հայցողներ, որոնցից շուրջ 2800-ը ևս էթնիկ հայեր են¹:

Հայաստանի Հանրապետությունում փախստականների իրավունքների պաշտպանությունն ու ապաստանի տրամադրման գործընթացի իրավական կարգավորումն իրականացվում է ՀՀ Սահմանադրությամբ, ՀՀ օրենքներով և գերատեսչական ակտերով: ՀՀ օրենքների շարքում հատկապես անհրաժեշտ է առանձնացնել հետևյալ ակտերը՝ «Փախստականների և ապաստանի մասին» 2008թ. ՀՀ օրենքը, «Քաղաքացիության մասին» 1995թ. ՀՀ օրենքը, «Օտարերկրացիների մասին» 2007թ. ՀՀ օրենքը, «Քաղաքական ապաստանի մասին» 2001թ. ՀՀ օրենքը, «Պետական սահմանի մասին» 2001թ. ՀՀ օրենքը, «Սահմանապահ զորքերի մասին» 2001թ. ՀՀ օրենքը և այլն: Ինչ վերաբերում է գերատեսչական ակտերին, ապա այս ոլորտի կարգավորմանն ուղղված ընդունվել են շուրջ մեկ տասնյակից ավելի կառավարության որոշումներ և ՀՀ Նախագահի հրամանագրեր:

«Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ նոր օրենքի ընդունումը պայմանավորված էր փախստականների և ապաստան տրամադրելու հետ կապված խնդիրների լուծման նկատմամբ համակողմանի մոտեցման դրսևորման և նախկին օրենքի կարգավորման շրջանակներից դուրս մնացած հարաբերությունների կարգավորման անհրաժեշտությամբ: Այդ մասին է վկայում նաև այն փաստը, որ գործող օրենքը բաղկացած է 65 հոդվածից՝ ի տարբերություն նախկին օրենքի, որն ուներ ընդամենը 25 հոդված:

Փախստականների և ապաստան հայցողների ինտեգրման խնդիրների շարքում առանձնահատուկ շեշտադրում են ստանում սոցիալ-տնտեսական հիմնահարցերը: Կատարված ուսումնասիրությունները վկայում են այն մասին, որ ՀՀ-ում փախստականները և ապաստան հայցողները հիմնականում հանդիպում են այնպիսի խնդիրներին, որոնց բախվում է յուրաքանչյուր ՀՀ քաղաքացի,

---

¹Տե՛ս <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48d126&submit=GO> (դիտվել է 10.08.2013թ.)

մասնավորապես աշխատանքի, սոցիալական ապահովության և այլ բնագավառներում: Առկա սոցիալ-տնտեսական խնդիրները կրում են ընդհանուր բնույթ և չեն վերաբերում բացառապես փախստականների և ապաստան հայցողների իրավունքներին, այդ իսկ պատճառով պահանջում են ընդհանրական և համակարգված լուծում: Այդ առումով պետք է փաստել հնարավորությունների և հասանելիության հավասարության գաղափարի կարևորությունը այս ոլորտում, որը պետք է որպես հիմք ծառայի ինտեգրացիոն գործընթացների բարեհաջող իրականացման և առկա թերությունների ու բացերի վեր հանման ու չեզոքացման ճանապարհին:

Ձբաղվածության շուկա մուտք գործելը առավել կարևոր ոլորտներից մեկն է ներգաղթյալների ինտեգրումն ապահովելու համար: Իրապես, զբաղվածության շուկա մտնելը օգնում է ներգաղթյալներին ձեռք բերել անկախություն և լինել ինքնաբավ: ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությունը ապահովում է աշխատանքային հարաբերությունների կողմերի իրավահավասարությունը՝ անկախ նրանց սեռից, ռասայից, ազգությունից, լեզվից, ծագումից, քաղաքացիությունից, սոցիալական դրությունից, դավանանքից, ամուսնական վիճակից և ընտանեկան դրությունից, տարիքից, համոզմունքներից կամ տեսակետներից, կուսակցություններին, արհեստակցական միություններին կամ հասարակական կազմակերպություններին անդամակցելուց, աշխատողի գործնական հատկանիշների հետ չկապված այլ հանգամանքներից: Այս դրույթը սահմանված է ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում (կետ 1, (3)): ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի հոդված 15-ի համաձայն՝ «Աշխատանքային իրավունքներ ունենալու եւ պարտականություններ կրելու ունակությունը (աշխատանքային իրավունակություն) հավասարապես ճանաչվում է Հայաստանի Հանրապետության բոլոր քաղաքացիների համար: Օտարերկրյա քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող անձինք Հայաստանի Հանրապետությունում ունեն այնպիսի աշխատանքային իրավունակություն, ինչպիսին Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիները, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ»¹: Որպես գործատուի նախաձեռնությամբ աշխատանքային պայմանագիրը լուծելու արգելքի երաշ-

¹ Տե՛ս ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի հոդված 3 (կետ 1, (3))

խիք հանդիսանում է ՀՀ աշխատանքային օրենսգրքի հոդված 114-ում սահմանված դրույթը, որի համաձայն սեռը, ռասան, ազգությունը, լեզուն, ծագումը, քաղաքացիությունը, սոցիալական դրությունը, դավանանքը, անուսնական վիճակը եւ ընտանեկան դրությունը, հանդուսնությունը կամ տեսակետները, կուսակցություններին կամ հասարակական կազմակերպություններին անդամակցելը չի կարող հանդիսանալ պատճառ պայմանագիրը լուծելու համար:

Փախստականների աշխատանքային իրավունքներն իրենց ամրագրումն են գտել «Փախստականների կարգավիճակի մասին» 1951թ. Կոնվենցիայի հոդվածներ 17-19, որոնք սահմանում են մասնավորապես վարձով աշխատանք ունենալու, ձեռնարկատիրական գործունեությամբ և ազատ մասնագիտություններով զբաղվելու իրավունքները: Սույն կոնվենցիայի հոդված 17, կետ 3-ը սահմանում է, որ «...պետությունները բարեհաճ են վերաբերում աշխատավարձով վարձատրվող աշխատանքի կապակցությամբ բոլոր փախստականների իրավունքները քաղաքացիների իրավունքներին հավասարեցնելուն...»¹: Ըստ այդմ էլ «Փախստականների և ապաստանի մասին» 2008թ. ՀՀ օրենքը սահմանում է ապաստան հայցողների և ապաստան ստացած փախստականների վարձատրվող աշխատանքի իրավունքը, համաձայն որի՝ վերջիններս կարող են աշխատանք փնտրել և աշխատել նույն պայմաններով, ինչ ՀՀ քաղաքացիները: Բացի այդ՝ սույն իրավունքն ամրագրվում է երկրի հիմնական օրենքով՝ մասնավորապես հոդված 32-ով ամրագրելով յուրաքանչյուր աշխատողի արդարացի և օրենքով սահմանված նվազագույնից ոչ ցածր աշխատավարձի և անվտանգության ու հիգիենայի պահանջները բավարարող աշխատանքային պայմաններ ունենալու իրավունք²: ՀՀ Սահմանադրությունը 33.1 հոդվածով սահմանում է նաև յուրաքանչյուրի՝ օրենքով չարգելված ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքը³:

¹ Տե՛ս Փախստականների կարգավիճակի մասին 1951թ. Կոնվենցիա, հոդվածներ 17-19

² Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրություն հոդված 32

³ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրություն հոդված 33.1

Ինչպես նշվեց, «Փախստականների և ապաստանի մասին» 2008թ. ՀՀ օրենքը աշխատանքային իրավունքների առունով սահմանում է ապաստան հայցողների և ապաստան ստացած փախստականների վարձատրվող աշխատանքի իրավունքը, ՀՀ-ում ապաստան ստացած փախստականների՝ ձեռնարկատիրությամբ զբաղվելու իրավունքը¹: Օրենքի շարադրանքից, փաստորեն, բացակայում է Կոնվենցիայով սահմանված ազատ մասնագիտություններով ազատորեն զբաղվելու իրավունքը, որը, այնուամենայնիվ, կարող է իրացվել ձեռնարկատիրությամբ զբաղվելու իրավունքի իրականացման շրջանակներում և այս առունով օրենքի՝ Կոնվենցիոն չափանիշներին չհամապատասխանելու խնդիր չենք տեսնում:

«Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 22-րդը սահմանում է, որ գործատուն իրավունք ունի պայմանագիր կնքել օտարերկրացիների հետ օտարերկրյա աշխատողների աշխատելու համար լիազոր մարմնի կողմից ստացված հատուկ թույլտվության հիման վրա: Սակայն հոդված 23-րդը, խոսելով աշխատանքի թույլտվություն ստանալու բացառությունների մասին, ժա) կետով նախատեսում է փախստականի կարգավիճակ ունեցողների, Հայաստանի Հանրապետությունում քաղաքական ապաստան ստացած օտարերկրյա քաղաքացիների ու քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար կացության ժամկետը չգերազանցող ժամանակահատվածով²:

Այդ առունով որոշակի խնդրի առջև ենք կանգնում՝ կապված ապաստան հայցող անձանց կողմից իրենց աշխատանքի իրավունքի իրացման հետ: Մասնավորապես, «Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ օրենքը վարձատրվող աշխատանքի իրավունքով օժտում է և՛ ապաստան հայցող բոլոր bona fide անձանց, և՛ արդեն իսկ փախստականի կարգավիճակ ստացած անձանց, սակայն «Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 23-րդի ժա) կետով խոսվում է միայն փախստականի կարգավիճակ ունե-

¹ Տե՛ս «Փախստականների և ապաստանի մասին» 2008թ. ՀՀ օրենք, հոդվածներ 21-22

² Տե՛ս «Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենք, հոդվածներ 22, 23 (ժա))

ցող անձանց և քաղաքական ապաստան ստացած անձանց մասին, ինչը, գտնույն ենք, սահմանափակում է ապաստան հայցող անձանց աշխատանքի իրավունքը, որն, ընդ որում, բխում է նաև ՀՀ սահմանադրության վերոնշյալ դրույթներից: Ըստ այդմ էլ գտնույն ենք, որ անհրաժեշտ է օրենսդրական փոփոխություն կատարել սույն խնդրի լուծույնն ապահովելու նպատակով: Իհարկե, պրակտիկայում այսօր բոլոր օտարերկրացիները ՀՀ-ում աշխատում են առանց լիազոր մարմնի թույլտվության, քանի որ «Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 22-րդի 3-րդ մասի համաձայն՝ կառավարության որոշման հիման վրա է սահմանվելու այն մարմինը, որը կտրամադրի աշխատանքի թույլտվությունը, ինչպես նաև կառավարության որոշմամբ են սահմանվելու աշխատանքի ընդունվելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը: Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ օտարերկրացին իրավունք ունի ՀՀ-ում իրականացնելու աշխատանքային գործունեություն՝ գործատուի կողմից իրեն տրված աշխատանքի թույլտվությունը փոխանցելու դեպքում: Սակայն մինչ այսօր ՀՀ կառավարության կողմից չի ընդունվել որոշում աշխատանքի թույլտվություն տվող լիազոր մարմնի և թույլտվություն տալու պայմանների վերաբերյալ: Նման պայմաններում «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ եթե իրավական ակտում նախատեսված նորմի պահանջի կատարում կարող է միայն իրականացվել այդ իրավական ակտով նախատեսված իրավական այլ ակտի ընդունմամբ, կամ դրա կատարումն ուղղակիորեն պայմանավորված է իրավական այլ ակտի ընդունմամբ, ապա իրավական ակտն այդ նորմի մասով գործում է համապատասխան իրավական այլ ակտն ուժի մեջ մտնելու պահից:

Փաստորեն ստացվում է այնպես, որ «Օտարերկրացիների մասին» ՀՀ օրենքն այդ մասով կսկսի գործել միայն ՀՀ կառավարության համապատասխան որոշման առկայության պայմաններում, և մինչ այդ օտարերկրացիները, այդ թվում և նշված օրենքի տեքստից բացակայող ապաստան հայցողները կաշխատեն առանց որևէ թույլտվության:

Փախստականների և ապաստան հայցողների սոցիալ-տնտե-

սական իրավունքների շարքում հատկապես մեծ տեղ է զբաղեցնում բնակարան (կացարան) ունենալու իրավունքը: Բնակարան (կացարան) ունենալու իրավունքը ամրագրված է ՀՀ կողմից վավերացված մի շարք միջազգային փաստաթղթերում, մասնավորապես, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր (25-րդ հոդ. 1-ին կետ), Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (11-րդ հոդ. 1-ին կետ), Փախստականների կարգավիճակի մասին կոնվենցիա (21-րդ հոդ.) և այլն:

Չնայած այն հանգամանքին, որ կացարանի իրավունքն իր ամրագրումը չի գտել Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին Եվրոպական կոնվենցիայում (այսուհետ՝ ՄԻԵԿ), սակայն Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն անդրադարձել է նաև բնակարանի իրավունքին առնչվող հարցերին, օրինակ՝ ՄԻԵԿ-ի 8-րդ հոդվածով (անձնական և ընտանեկան կյանքը հարգելու իրավունք) և Կոնվենցիայի 1-ին արձանագրության 1-ին հոդվածով (սեփականության իրավունք)¹: Դատարանը մի շարք գործերով անդրադարձել է Կոնվենցիայի 8-րդ հոդվածի և Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի խախտումների²:

ՀՀ սահմանադրության 34-րդ հոդվածում ամրագրված է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի իր և իր ընտանիքի համար բավարար կենսամակարդակի, այդ թվում բնակարանի, ինչպես նաև կենսապայմանների բարելավման իրավունք: Պետությունն անհրաժեշտ միջոցներ է ձեռնարկում քաղաքացիների այս իրավունքի իրականացման համար:

«Փախստականների և ապաստանի մասին » ՀՀ օրենքի հոդված 24-րդն ամրագրում է *կացարանի իրավունքը*: Սույն հոդվածի համաձայն՝ օրենքի հիման վրա ապաստանի դիմում ներկայաց-

¹ Տե՛ս Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 1952թ. 1-ին Արձանագրություն (հոդված 1)

² Տե՛ս *Altun v. Turkey*, no. 24561/94, 1 June 2004, *Smirnov v. Russia*, no. 71362/01, 7 June 2007, ECHR 2007-VI, *Gladysheva v. Russia*, no. 7097/10, 6 December 2011

րած ապաստան հայցողներին և նրանց ընտանիքի անդամներին լիազոր մարմինը տեղավորում է ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնում, որտեղ նրանց տրամադրվում են սնունդ (օրական երեք անգամ), սպիտակեղեն, անձնական հիգիենայի պարագաներ, անհրաժեշտության դեպքում՝ հագուստ և կոշիկ¹:

«Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 14-ի համաձայն՝ ապաստան հայցողների ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնը հատուկ հաստատություն է, որտեղ լիազոր մարմինը տեղավորում է ապաստան հայցողներին մինչև նրանց ապաստանի հայցի վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնելը:

«Ապաստան հայցողներին ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնում տեղավորելու և կենսաապահովման պայմաններ տրամադրելու կարգը հաստատելու մասին» 19 նոյեմբերի 2009 թվականի N 1440-Ն Կառավարության որոշմամբ սահմանվում է ժամանակավոր տեղավորման կենտրոններում ապաստան հայցողներին տեղավորելու և կենսաապահովման պայմաններ տրամադրելու կարգը: Համաձայն այդ կարգի՝ լիազորված մարմինները ապաստան հայցող անձանց տեղավորում են ժամանակավոր տեղավորման կենտրոններում մինչև նրանց կարգավիճակի վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնելը:

Բացի այդ՝ ՀՀ ՏԿՆ ՄՊԾ-ն կարող է թույլ տալ ապաստանի մերժում ստացած փախստականներին շարունակել բնակվել ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնում, մինչև նրանք օրենքով սահմանված կարգով 6 ամսվա ընթացքում կամավոր կամ ոչ կամավոր կմեկնեն Հայաստանից, կամ եթե մեկնումը հնարավոր չէ, չվերադարձելիության սկզբունքի հիման վրա, առանց լրացուցիչ ընթացակարգի, ապաստան և կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթուղթ կստանան ²:

Բնակարանային ապահովվածության հիմնախնդիրն այսօր շարունակում է հրատապ լինել հատկապես 1988-1992թթ. Ադրբե-

---

¹ Տե՛ս «Փախստականների և ապաստանի մասին» 2008թ. ՀՀ օրենք, հոդված 24, կետ 1

² Տե՛ս «Փախստականների և ապաստանի մասին» 2008թ. ՀՀ օրենք, հոդված 58, կետ 2:

ջանից բռնագաղթած փախստականների համար¹ : ՀՀ կառավարության 2010թ. դեկտեմբերի 30-ի N51 արձանագրային որոշմամբ հաստատված Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգի 14 ուղղություններից մեկն էլ 1988-1992թթ. Ադրբեջանից բռնագաղթված փախստականների՝ հասարակության մեջ վերջիններիս ինտեգրմանն ուղղված միջոցառումների իրականացումն է, մասնավորապես ՀՀ-ում իրականացվող զբաղվածության, առողջապահական, կրթական և սոցիալ-տնտեսական այլ ծրագրերում 1988-1992 թթ. Ադրբեջանից բռնագաղթված անձանց մի շարք ծրագրերում որպես առաջնահերթ շահառու ճանաչելու հարցի քննարկումը (պետական պատվերի շրջանակներում օգնության և բժշկական սպասարկման, ԽՍՀՄ խնայբանկում ունեցած ավանդների փոխհատուցման, բնակարանային շինարարության կոոպերատիվներում ներդրած գումարների փոխհատուցման, և փոքր ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու և այլն)² :

ՀՀ ՄՊԾ 2012թ. տարեկան հաշվետվությունից պարզ է դառնում, որ դեռևս 1172 1988-1992թթ. Ադրբեջանից բռնագաղթած 1172 առավել կարիքավոր ընտանիքներ, որոնցից 857 ընտանիք Երևան քաղաքում և 315 ընտանիք Հայաստանի տարբեր մարզերում, համարվում են ՀՀ կառավարության կողմից 2004թ. մայիսի 20-ի թիվ 747-Ն որոշմամբ հաստատված բնակապահովության ա-

---

¹ Ադրբեջանից բռնագաղթած փախստականների բնակարանային ապահովվածության վերաբերյալ ընդունվել են «1988-1992թվականներին Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթված և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ստացած անձանց իրավական և սոցիալ-տնտեսական երաշխիքների մասին» 2000թ. և «1988-1992թթ. Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթված փախստականների համար կառուցված բնակարանները սեփականության իրավունքով փախստականներին հատկացնելու մասին» 2002թ. ՀՀ օրենքները:

² Տե՛ս ՀՀ կառավարության 2011թ. նոյեմբերի 10-ի թիվ 1593-Ն որոշման հավելված 1՝ «ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգի իրականացման 2012-2016 թվականների գործողությունների ծրագիր», հիմնախնդիր 10:

ռաջնահերթ ծրագրի առաջնահերթ շահառուներ¹: ՀՀ ՄՊԾ-ն այդ հանգամանքը հիմնավորում է ՀՀ պետական բյուջեով անցած չորս տարիների ընթացքում այդ ծրագրի ֆինանսավորման բացակայությամբ²: Չնայած, 2008 թվականից սկսած, յուրաքանչյուր տարի ՀՀ ՄՊԾ-ի կողմից ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել 4 միլիարդ դրամի բյուջետային հայտ, սակայն հայտը չի բավարարվել, և ՀՀ-ում գտնվող փախստականներին բնակարանով ապահովելու խնդրին կրկին լուծում չի տրվել, ինչպես նախորդ 4 տարիների ընթացքում³:

Փաստորեն բացակայում է փախստականների բնակարանային հիմնախնդիրների ապահովմանն ուղղված պետական ֆինանսավորումը (բացառությամբ ապաստան հայցողների և նրանց ընտանիքի անդամների համար տրամադրվող ժամանակավոր տեղավորման կենտրոնների): Ինտեգրացիայի և ներդրումների պետական քաղաքականության բացակայությունը կարող է ստիպել փախստականներին լքել երկիրը, որը բնական է՝ բացասաբար կանդիդատառնա պետության միջազգային վարկանիշի վրա: Բնակարանային ծրագրեր իրականացնելիս պետք է հաշվի առնել և՛ պետության սոցիալ-տնտեսական վիճակը, և՛ փախստականների անձնական, խիստ արդարացված նախասիրությունները՝ մասնավորապես կապված նրանց տեղակայմանը հատկապես այն վայրերում, որոնք ավելի դյուրին կդարձնեն փախստականի կողմից իր կրթության, աշխատանքի, բժշկական օգնության իրավունքի իրականացումը կամ թույլ կտան փախստականին հնարավորինս մոտ լինել իր ընտանիքի անդամներին:

Փախստականներին բնակարաններով ապահովելու դժվարին խնդրի հիմնական բեռն իրենց վրա են վերցնում միջազգային կազմակերպությունները, մասնավորապես՝ ՄԱԿ ՓԳՀ-ն: Վերջինս կացարան է տրամադրում փախստականների առավել կարիքավոր և

---

¹ Տե՛ս «1988-1992թթ. Ադրբեջանից բռնագաղթած անձանց բնակարանային ապահովության առաջնահերթ ծրագրի մասին» ՀՀ կառավարության 2004թ. մայիսի 20-ի թիվ 747-Ն որոշում

² Տե՛ս ՀՀ Միգրացիոն պետական ծառայության 2012թ. տարեկան հաշվետվություն

³ Տե՛ս Մարդու իրավունքների պաշտպանի 2012թ. տարեկան զեկույց

խոցելի խմբին, այնուամենայնիվ, կապված բավարար չափի ֆինանսների բացակայության հետ, միայն աննշան քանակությամբ փախստականներ են կարողանում օգտվել կացարանի ապահովման ծրագրերից¹: Հայաստանում փախստականների մեծ մասը դեռևս կացարանային խնդիրներ ունեն: Ադրբեջանից եկած մի շարք փախստականներ դեռևս շարունակում են ապրել կենսաապահովման բավականին ցածր մակարդակում²:

Փախստականների ինտեգրման կարևորագույն երաշխիքներից մեկն է հանդիսանում նաև բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը: ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք ունի օրենքով սահմանված եղանակներով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք: Յուրաքանչյուր ոք ունի անվճար հիմնական բժշկական ծառայություններ ստանալու իրավունք: Դրանց ցանկը և մատուցման կարգը սահմանվում են օրենքով»:

Բժշկական օգնության և սպասարկման կազմակերպման և իրականացման օրենսդրական հիմքերն ամրագրված են «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքում, որի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունում բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունքը յուրաքանչյուրին երաշխավորվում է՝ անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, տարիքից, առողջական վիճակից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից: Նույն օրենքի 15-րդ հոդվածն ամրագրում է օտարերկրյա քաղաքացիների, քաղաքացիություն չունեցող անձանց բժշկական օգնություն եւ սպասարկում ստանալու իրավունքները: Ըստ որի՝ Հայաստանի Հանրապետությունում գտնվող օտարերկրյա քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող անձինք իրավունք ունեն ստանալ բժշկական օգնություն եւ սպասարկում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության,

---

¹ Տե՛ս ՀՀ Միգրացիոն պետական ծառայության 2012թ. տարեկան հաշվետվություն

² Տե՛ս Հայաստանում փախստականների պաշտպանության կարողությունների հզորացում: Ազգային շահակիցների խորհրդափախսանակություններ: Խորհրդաժողովի զեկույց, նոյեմբեր 7-8, 2008, <http://www.aravot.am/2012/06/22/300329/>

ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերի համաձայն: Ավելին, յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալ անվճար՝ պետության կողմից երաշխավորված առողջապահական պետական նպատակային ծրագրերի շրջանակներում:

«Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 23-րդն ամրագրում է ՀՀ տարածքում ապաստան հայցողների, ապաստան ստացած փախստականների և ապաստան չստացած փախստականների՝ պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու՝ ՀՀ քաղաքացիներին հավասար իրավունքը, եթե նրանք բավարարում են տվյալ ոլորտը կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված պահանջները:

Ըստ այդմ էլ, փաստորեն, ապաստան հայցողները և փախստականները անվճար բուժսպասարկման իրավունք ունեն նույն պայմաններով, ինչ ՀՀ քաղաքացիները: Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով սույն կատեգորայի անձանց առավել խոցելի և նյութապես ոչ ապահովված լինելու հանգամանքը, գտնում ենք, որ ավելի նպատակահարմար կլիներ իրավաբանորեն ամրագրել փախստականների և ապաստան հայցողների ու նրանց ընտանիքի անդամներին անվճար բժշկական օգնություն տրամադրելու հնարավորությունը: Մասնավորապես, ՀՀ կառավարության 2004թ. «Պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» N318-Ն որոշումը չի սահմանում ապաստան հայցողներին և փախստականներին պետության կողմից երաշխավորված անվճար բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք ունեցող բնակչության սոցիալապես անապահով խմբերի ցանկում: Օրենսդրորեն ամրագրված չէ նաև ապաստան հայցողների և փախստականների՝ արտահիվանդանոցային պայմաններում բժշկական օգնություն ստանալու հնարավորությունը:

ՀՀ-ում առկա են նաև խնդիրներ փախստականին տրվող կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթղթի ձանաչման և կիրառման բնագավառում:

Փախստականների կարգավիճակի մասին կոնվենցիայի 27-րդ և 28-րդ հոդվածների համաձայն՝ կոնվենցիային մասնակից պետությունը պարտավոր է ինքնության վկայական տալ իր տարած-

քում գտնվող ցանկացած փախստականի, որը չունի վավեր ճամփորդական փաստաթուղթ: Այն տրվում է նաև ընդունող պետության տարածքից դուրս ճամփորդելու համար¹:

«Փախստականների և ապաստանի մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի համաձայն՝ ճամփորդական փաստաթուղթը ՀՀ-ում փախստականի անձը, օրինական հիմքերով ՀՀ տարածքում գտնվելը հաստատող փաստաթուղթ է, որը նախատեսված է նաև ՀՀ սահմաններից դուրս գալու համար: Համաձայն սույն օրենքի 36-րդ հոդվածի 4-րդ կետի և ՀՀ կառավարության 2009թ. «Փախստականին տրվող կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթղթի նկարագիրը և փաստաթուղթը տալու կարգը հաստատելու մասին» դեկտեմբերի 3-ի թիվ 1417-Ն որոշման՝ ՀՀ-ում ապաստան ստացած փախստականներին կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթուղթ տալու իրավասությունը վերապահված է ՀՀ կառավարությանն առընթեր Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանությանը: Կառավարության սույն որոշման համաձայն՝ ճամփորդական փաստաթուղթը համարվում է փախստականի անձը հաստատող փաստաթուղթ, որի բովանդակությունը կազմող բոլոր կետերը տպագրվում են հայերեն, անգլերեն և ռուսերեն լեզուներով: Սակայն ՀՀ Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակի տեղեկատվության համաձայն՝ նշված փաստաթղթում անձի տվյալները (ազգանուն, անուն, երկիր, ծննդավայր, սեռ) գրված են միայն անգլերեն լեզվով, ինչը խնդիրներ է առաջացնում փախստականների համար ՀՀ պետական մարմիններին փաստաթուղթը ներկայացնելիս, ինչպես նաև ոչ բոլոր դեսպանատների կողմից է ճանաչվում, որի հետևանքով կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթղթի միջոցով երկրից մեկնող անձինք հաճախ ունենում են նաև խնդիրներ սահմանը հատելիս²:

Փաստորեն, ՀՀ-ում փախստականներին տրվող ճամփորդական փաստաթուղթը չի համապատասխանում միջազգային չափանիշներին: Իհարկե, իրավական տեսանկյունից այլ ձևի կոնվենցիոն փաստաթղթի տրամադրումը օտարերկրացուն հնարավոր է, սա-

---

¹ Տե՛ս Փախստականների կարգավիճակի մասին 1951թ. կոնվենցիա, հոդվածներ 27 և 28:

² Տե՛ս 2012թ. ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության և երկրում մարդու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների խախտման մասին տարեկան զեկույց, Երևան 2013, էջ 128

կայն ոչ ճիշտ, քանի որ այն կարող է չհիմնավորված բարդությունների առաջ կանգնեցնել փախստականներին իրենց իրավունքների իրականացման ճանապարհին: Բացի այդ, Հայաստանի Հանրապետության համար դա կարող է առաջացնել ոչ ցանկալի բարդություններ և փոխադարձ արտոնություններից օգտվելու հնարավորությունների սահմանափակումներ, քանի որ ՀՀ-ն պարտավոր է ընդունել Կոնվենցիայով սահմանված ճամփորդական փաստաթղթի ձևը (ինչպես մասնակից պետություններից յուրաքանչյուրը), իսկ մեկ այլ մասնակից պետություն պարտավոր չէ ընդունել ազգային չափանիշներով տրված փաստաթուղթը:

Երբեմն փախստականների մոտ տեղեկատվության պակասի պատճառով ոչ ճիշտ պատկերացումներ են լինում ճամփորդական փաստաթղթի իրական նշանակության վերաբերյալ: Բանն այն է, որ վերջինս միայն իրավունք է տալիս երկրից դուրս գալու, այլ ոչ մեկ այլ երկիր առանց վիզա ուղևորվելու, այսինքն՝ սույն փաստաթուղթը չի փոխարինում վիզային: 2001թ. ՀՀ-ն ստորագրել է Փախստականների համար վիզաների վերացման 1959թ. եվրոպական համաձայնագիրը, որը, սակայն, չի վավերացրել, և այն Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ չի մտել¹: Ըստ այդ համաձայնագրի՝ այն ստորագրած երկրներում մշտապես բնակվող փախստականները, ովքեր ունեն կոնվենցիոն ճամփորդական փաստաթուղթ, կարող են առանց վիզայի ճամփորդել այդ երկրներ մինչև 3 ամիս ժամկետով՝ առանց այդ երկրներում աշխատելու իրավունք ունենալու: Կարելի է կարծել, որ Հայաստանի Հանրապետության կողմից այդ համաձայնագրի վավերացումը կարող է հանգեցնել նյութապես ոչ բարեկեցիկ վիճակում գտնվող փախստականների հսկայածավալ մեկնումներին և միգրացիոն համաձայնագրով սահմանված գտնվելու առավելագույն ժամկետների խախտումներին, որն էլ իր հերթին կարող է ավելի մանրակրկիտ ու ժամանակատար ստուգումների անցկացման ձևով լրացուցիչ բարդություններ առաջացնել նաև ՀՀ քաղաքացիների համար:

Ի վերջո, կատարված ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս մեզ հանգել այն եզրակացության, որ ՀՀ օրենսդրությունն այսօր փախստականներին տրամադրում է հիմնական սոցիալական և տնտե-

---

¹ Տե՛ս <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=031&CM=&DF=&CL=ENG> (դիտվել է 27 նոյեմբերի, 2013թ.)

սական իրավունքները, սակայն դրա հետ միասին ոչ միշտ է ապահովվում հասարակության մեջ նրանց ինտեգրումը: Ակնհայտ է, որ ապաստանի տրամադրման օրենսդրական հիմքը, օրենքի առջև հավասարությունը և խտրականության արգելքի վերաբերյալ դրույթները ոչ միշտ են վերացնում պրակտիկայում փախստականի ճանապարհին առկա խոչընդոտները, ինչպես նաև չեն երաշխավորում, որ ամրագրված իրավունքները արդյունավետ կիրականացվեն: Փախստականների հիմնախնդրի լուծմանն ուղղված մինչ այժմ կիրառված ոչ բոլոր միջոցներն են տվել իրենց ցանկալի արդյունքը, և ոչ բոլոր դեպքերում է դրանց ծավալը բավարար: Կիրառվող ժամանակակից փորձերը՝ ինտեգրացնել փախստականներին հասարակության մեջ, երբեմն համաձայնեցված չեն, ամբողջ երկրի մասշտաբով չեն իրականացվում և կաշկանդված են իմպլեմենտացնող նորմերի կամ ենթաօրենսդրական ակտերի բացակայությամբ: Պաշտոնատար անձանց գիտելիքը ևս երբեմն բավարար չէ, հատկապես նրանց, ովքեր իրենց գործունեության ընթացքում չեն առնչվում փախստականների խնդիրների հետ: Փախստականները երբեմն ընկալվում են որպես «սովորական» օտարերկրացիներ:

Այս առումով Հայաստանի Հանրապետությունում նպատակահարմար ենք համարում «Ինտեգրացիայի մասին օրենքի» ընդունումը, որը գոյություն ունի մի շարք երկրներում¹: Անհրաժեշտ ենք համարում նաև ստեղծել հատուկ լիազորված մարմին, որը կհամակարգի և միասնական կդարձնի ոլորտի կառավարումը, պատասխանատու կլինի փախստականների ինտեգրման գործընթացի իրականացման համար, կշարունակի զբաղվել կարգավիճակ ստանալուց հետո նրանց իրավունքների պաշտպանությամբ, քանի որ ընդհանուր առմամբ ՀՀ տարածքում փախստականների կարգավիճակի ուսումնասիրությունը մեզ թույլ է տալիս եզրակացնել, որ վերջիններս կարգավիճակ ստանալուց հետո հայտնվում են անօգնական վիճակում, միակ ճանապարհը դառնում է քաղաքացիության ձեռք բերումը, որը ևս այնքան էլ հուսադրող չէ՝ հաշվի առնելով երկրում առկա սոցիալ-տնտեսական խնդիրները:

---

¹ օրինակ, Ղանիայում 1999թ. ընդունվել է Ինտեգրացիոն ակտ, որը նաև համարվում է աշխարհում ընդունված առաջին ինտեգրացիոն ակտը (Այդ մասին տես՝ Factsheet Denmark-February 2006, Integration in Denmark, Ministry of Foreign Affairs of Denmark, February 2006, p.2)

Knarik Vardanyan

PhD student of the Chair of European and International Law, lecturer, YSU

LEGAL ISSUES OF THE INTEGRATION OF REFUGEES IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

The article briefly examines legal issues of the integration of refugees mainly focuses on the integration rights and practices with regard to the Armenian refugees by revealing gaps and challenges which appears in the course of their realization. The author concludes that the legislation of the RA provides refugees with the basic social and economic rights but their full integration into society is less prominent. The author proposes the adoption of the Law on Integration and establishment special authorized body that will coordinate and unify the governance of the sphere.

Кнарик Варданян

*Преподаватель, соискатель кафедры
европейского и международного права ЕГУ*

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНТЕГРАЦИИ БЕЖЕНЦЕВ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

В статье кратко рассматриваются правовые вопросы интеграции беженцев. В особенности рассматриваются права беженцев, практика их интеграции в Республике Армения с учетом проблем и пробелов в законодательстве, появляющихся в процессе его применения. Автор заключает, что законодательство РА обеспечивает беженцам основные социальные и экономические права, но их полная интеграция в общество является менее заметной. Также автор предлагает принять закон об интеграции беженцев и создать специальный уполномоченный орган, который будет координировать и унифицировать государственную политику в данной сфере.

Բանալի բառեր: ինտեգրում, փախստական, ապաստան հայցող, երկարա-
ժամկետ լուծում, ինտեգրացիոն քաղաքականություն, Հայաստանի
Հանրապետություն, «Փախստականների և ապաստանի մասին» օրենք
Keywords: integration, refugee, asylum seeker, durable solutuion, integration
policy, Republic of Armenia, Law on Refugees and Asylum seekers

Ключевые слова: интеграция, беженец, лицо, ищущее убежища,
долгосрочное решение, интеграционная политика, Республика Армения,
Закон “О беженцах и просителей убежища”